

Kronika

Farbror Joe lossar potatis – sånt är näpet. Svante Folin förundras över de intellektuella ansingslöshet.

Mysigt i fånglägren

I sin regeringsförklaring förkunnade Göran Persson att det var dags att "lämna våldets sekel i Europa bakom oss". Därefter uppmanades medborgarna att aldrig glömma ett antal orter där människor massmördats. Listan inkluderade Omagh, där något tiotal nordirländare sprängts i bitar, men inte ett ord sades om den geograf, där diverse kommunistregimer förintat mer än 75 miljoner "klassfiender".

I en höstkronika påpekade jag enögheten. Glädjande nog har statsministern reagerat på min pik och en informationskampanj om kommunistiska illdåd som pendang till den framgångsrika nazistidit har förebådats.

Grundinställningen tycks vara att Marx likt Jesus har missbrukats av kommissarier och korsridare.

Det talas om "brott begångna i kommunismens namn", vilket låter misstänkt likt "brott begångna i kristendomens namn". Grundinställningen tycks vara att Marx likt Jesus har missbrukats av kommissarier

och korsridare. Jag tycker mig minnas att kommunismen minst stod för proletariatets diktatur, konfiskation av produktionsmedlen och andra inte otvetydigt goda saker.

Till skillnad från den unisont hyllade informationskampanjen om Förntelsen har planerna på att sprida ljus över kommunismens historia mött många sura miner och en del högljudda protester. Vänsterpartiet gick i takt och såg skräckvisionen av Lars Leijonborg som en ny storinkvisitor å la Ahlmark. Det hela är en flagrant attack från borgerlygeln, anfordrad av kapitalist-lakejer som Peter Englund.

Vänsterintellektuella i största allmänhet tycker att det hela är otrevligt och onödigt – ingen är ju kommunist längre; det är gammal skäpmat som alla känner till; det är den (obefintliga) historieundervisningens uppgift; kunskap om kommunismens atrociteter kan förringa nazismens unika ondska; kommunisterna hade ju ändå hjärtat på rätt sida och slutligen – bör vi inte koncentrera oss på Pinochet ändå? Det är klart att det är ganska småklost att börja rota i de röda libergen, just som 68-orna förbereder sin kanonisering i egenskap av IB-martyrer – värda ett monument varaktigare än koppar.

För vänsterintellektuella är nog inte det värsta att ett kvantitativt ofatbart, namnlöst lidande blottas utan att deras egen roll som debilt lättrude eller cyniskt lögnaktiga propagandister och apologeter avslöjas.

Få fenomen, häxysterin inkluderad, är så deprimerande som intelligentsans benägenhet att gång på gång motståndslöst duka under för epidemier av hysterisk godtrogenhet. Första rangens författare, journalister och vetenskapsmän, kända för sin obarmhärtiga förmåga att hemmavid avslöja överhetens sinistra konspirationer, har som lallande pilgrimer låtit sig duperas av det ena socialistparadisets efter det andra – Sovjet, Kuba, Albanien, Kina, Vietnam. Ingenting är så absurdt att det inte anamats av dessa knivskarpa intellekt.

Under terrorns glansdagar ansåg G B Shaw att "Sovjetunionen agerar utifrån förutsättningen att det inte är brottslingen som är skyldig samhället något utan tvärtom" och att fångelserna är så trivsamma "att friviliga fångar vägrar att lämna dem". Julian Huxley visste att Stalin vid första lediga tillfälle gick till järnvägens stickspar "och hjälpte till att lossa potatis". Englands myrdalningar S och B Webb noterade att Uncle Joe regerade enligt mottot "människor måste odlas med samma omsorgsfulla uppmärksamhet som en trädgårdsmästare ägnar sitt älsklingsträd".

Våra senare inhemska motsvarigheter är minst lika abberitiska. Det finns fler skäl än tilltagande medelålder för att inte se sig i backspeglarna.

18 februari 1999
SVANTE FOLIN

Hur Goethe blev burgen i Weimar

Kultur kan ge utdelning och en framsynt hertig kan också utträta en hel del, skriver Per-Olof Bolander.

S kulle man ge sig på att räkna fram ett "kultur per capita"-tal är det inte omöjligt att Weimar skulle toppa statistiken över kulturstäder. Weimar, en liten stad i ett litet hertigdöme mitt i Tyskland, lyckades under halvannat århundrade attrahera konstnärliga banbrytare inom litteratur, musik och arkitektur, från Goethe som 1775 bosatte sig i staden till Bauhaus-skolan som grundades där av Walter Gropius 1919.

Kulturhistoria

Folke Schimanski
Historien om Weimar
– En kultur i Europas mitt
Rabén Prisma, 1998

Goethe var 26 år när han kom till residensstaden i hertigdömet Sachsen-Weimar-Eisenach för att träda i tjänst vid hovet. Han var redan känd, för att inte säga notorisk, som författare till *Den unge Werthers lidanden*, vars huvudperson, av olycklig kärlek driven till självmord, blev en förebild för trendkänsliga ungdomar i den inbrytande romantikens tid. Några ska till och med ha följt Werther i döden, men de flesta nöjde sig med att lida intensivt.

Kvinnor och villebråd

Den unge hertigen Carl August var inte av den sorten, han föredrog att jaga efter kvinnor (och annat villebråd) framför att träna efter Kvinnan, men han hade en kulturintresserad mor som uppmanade honom att stödja konsterna. För en furste i ett litet, fattigt land var litteratörer på uppgående ett prisvärt alternativ till den status som annars säkrast åstadkoms genom stora arméer och praktfulla slott.

Och satsningen på Goethe får sägas ha varit en mycket lyckad investering som fortfarande föräntar sig väl för Weimar. Goethe lockade direkt och indirekt andra kulturpersonligheter till staden. Han ordnade en tjänst inom den protestantiska kyrkan åt teologen J G Herder. Några år senare anlände den omsusade dramatikern Schiller. Efter ett kyligt första möte blev Goethe och Schiller vänner och samarbetade tidvis.

Publika framgångar var dock ingen garanti för rikedom inom den tidens kulturliv. Upphovsrätt var inget som bekymrade förläggare och teaterdirektörer. Goethe blev välbärgad tack vare sina uppdrag i hertigdömet statsförvaltning.

Deras närvaro gav Weimar en ökande status men staden förblev i de flesta avseenden ändå en lantlig präglad småstad. 1779 infördes ett förbud mot att hänga tvätt i stadskyrkan där Herder då sedan ett par år predikade.

Idag är förstas Herder inte uppmärksammas som teolog utan för en kulturkritik som angriper upplysningens universalism och framhåller olika kulturernas egenart, manifesterad i språk och folkliga seder.

Goethe och Schiller utanför Nationalteatern i Weimar.

Likt flera andra av Weimars stora namn kan Herder tolkas på mycket olika sätt och användas i olika syften. Han har placerats in i en olycksalig tyskanonell tradition som via Fichte leder till aggressiv chauvinism med högerstämpel, men han kan även uppfattas som en tidig förespråkare för den multikulturalism som blivit den radikala vänsterns nya ideologi.

Upphovsrätt var inget som bekymrade förläggare och teaterdirektörer. Goethe blev välbärgad tack vare sina uppdrag i hertigdömet statsförvaltning.

Det extrema exemplet på kontroversiell och politiskt laddad tvetydighet är ju Nietzsche. Han bodde, eller snarare förvarades, i Weimar under sina sista levnadsår. Mentalt, och efter 1900 även fysiskt, frånvarande utgjorde han det stumma centrat i den Nietzsche-

kult som styrdes av hans företagsamma syster Elisabeth och som attraherade både radikaler och reaktionärer. Att knyta an till Weimars kulturella arv för egna mer eller mindre höga syften har varit en angelägenhet för många rörelser och regimer, från nationalsocialister och sovjetkommunisterna till demokratiska humanister.

En grov kulliss

Weimars kulturhistoria berättas på ett översiktligt men engagerat och personligt sätt i Folke Schimanskis nya bok, *Historien om Weimar-En kultur i Europas mitt*. Det är kulturskaparna som intresserar Schimanski. Staden och dess invånare skymtar mestadels bara som en rätt grovt tecknat bakgrundskulliss där bakåtsträvande källborgerlighet för utgöra kontrasten till konstnärligt nyskapande. Det ligger antagligen mycket i det men en mer ingående och nyanserad skildring av Weimar som social miljö utanför de stora namnens krets hade inte skadat.

Bäst är faktiskt Schimanski när han skildrar tiden efter Bauhaus-skolans avflytt 1925, då Weimar efterhand blir ett nazistiskt fäste, och från 1936 granne med koncentrationslägret Buchenwald. Närheten mellan Goethes stad och Buchenwald inbjuder till beskäftigt patos – men Schimanskis ger en föredömligt nykter och mycket intressant skildring av detta mörka kapitel, inklusive den roll Buchenwalds och det kommunistiska läger som under några år efterträdde det, fått spela i senare års debatter om hur historien ska tolkas och ihågkommas.

Goethes stad och Buchenwald inbjuder till beskäftigt patos – men Schimanskis ger en föredömligt nykter och mycket intressant skildring av detta mörka kapitel, inklusive den roll Buchenwalds och det kommunistiska läger som under några år efterträdde det, fått spela i senare års debatter om hur historien ska tolkas och ihågkommas.

En utmärkt orientering

Om Goethe, Schiller, Herder och – från den senare musikepoken i Weimar – Liszt, Wagner och Richard Strauss, liksom om den modernistiska kretsen kring Gropius och Bauhaus, finns egentligen alldeles för mycket att säga för en volym och den intresserade kan alltid hitta enskildheter att anmärka på i Schimanskis fakturavul och värderingar. Men som en orientering för Weimar-besökare under kulturhuvudstadsåret – en marknad både förlag och författare nog haft i åtanke – kan boken säkert fungera utmärkt.

Å andra sidan kan det med tanke på hur kulturhuvudstadsår brukar arta sig finnas anledning att i år nöja sig med boken och skjuta upp besöket till nästa årtusende då det postmoderna och pissnödig provocerande tingeltanglet städats undan.

PER-OLOF BOLANDER